

Joden niet, maar ook de mannen niet die van een leeftijd waren waarop men hen nog voor de militaire dienst kon oproepen.

In eerste instantie kregen eind april '44 tweehonderdtwee-en-zeventig personen, hoofdzakelijk vrouwen en kinderen, te horen dat zij naar Palestina zouden mogen vertrekken; zij werden toen in een aparte barak naast het *Sternlager* ondergebracht, onder hen mr. Herzberg en zijn vrouw (hun kinderen waren in Nederland ondergedoken). 'Zes weken' (het waren er in werkelijkheid vijf) 'hebben we', aldus Herzberg, 'daar gezeten, dag na dag uitziende naar de verlossing . . . We behoefden er niet te werken. De SS kwam eenmaal per dag appèl afnemen. Na 5 minuten was ze weer weg. Geen gescheld, geen geschreeuw.'¹ Eind mei werden om onbekende redenen vijftig personen van de uitwisselingslijst geschrapt, hoofdzakelijk bekende Zionisten onder wie de Herzbergs. Een week later, 1 juni, werden de resterende tweehonderdtwee-en-twintig met hun bagage naar het dichtstbijzijnde station (Celle) overgebracht, maar binnen een paar uur waren ze weer in Bergen-Belsen terug waar zij nu notabene weer in het *Sternlager* opgesloten en onmiddellijk weer aan het werk gezet werden. Maar op 29 juni was het zo ver: een trein stond klaar en hij bracht hen (èn zestig Joden uit Vittel) via Wenen naar Istanboel waar een schip voor Haifa gereed lag. Op 10 juli zetten zij daar voet aan land.

Van diegenen die wij in de verschillende delen van ons werk genoemd hebben, behoorden tot dit transport Gertrud van Tijn-Cohn die sinds '33 een van de naaste medewerkers van prof. Cohen was geweest, en de socialistische theoreticus S. de Wolff. Het transport uit Bergen-Belsen bestond uit honderdtien Nederlandse en honderdéén Duitse Joden alsmede uit elf Joden die op dat moment een Latijns-Amerikaanse nationaliteit bezaten: vijf van Paraguay, vier van Honduras, twee van Ecuador. Er waren zes-en-zeventig mannelijke en honderdzes-en-veertig vrouwelijke personen, onder hen zeven-en-dertig kinderen beneden de achttien; vier-en-zestig mannen en vrouwen waren zestig jaar of ouder.

Herzberg in zijn dagaantekeningen:

'Een groep Joden gaat naar Palestina, die voor het grootste deel niets met Palestina te maken heeft, noch er iets mee te maken wil hebben. Ze gebruiken de uitwisseling om uit de ellende te komen. Als ze uit de ellende zijn, zullen ze weer op de Zionisten gaan schelden, voorzover ze het niet nu al doen. En onder

¹ A.v., p. 26.